

KS. ANDRZEJ KICIŃSKI

INDYWIDUALNY PROGRAM KATECHETYCZNY (IPK) DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ INTELEKTUALNĄ I AUTYZMEM. STUDIUM PRZYPADKU

Znowelizowana *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*¹ z dnia 8 marca 2010 r. wprowadza zasadę odnośnie do konieczności tworzenia Indywidualnych Programów Katechetycznych (IPK) dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Jest to uwarunkowane ich specyfiką rozwoju i doświadczeniem Kościoła w prowadzeniu tych osób po drogach wiary. Zgodnie ze znowelizowaną podstawą programową katechezi specjaliści pracują, wykorzystując – opracowywane corocznie – programy indywidualne. IPK powinien również tworzyć całość z Indywidualnym Programem Edukacyjno-Terapeutycznym (IPET), opracowanym w szkole przez zespół specjalistów. Ma to znaczenie fundamentalne, szczególnie jeśli chodzi o komunikację (jednolite, specjalistyczne, często alternatywne metody komunikacji oraz postępowania wychowawczego w sytuacji występowania zachowań nietypowych czy trudnych). IPK zawiera cele katechetyczne, które mogą wymagać zaangażowania ze strony wszystkich specjalistów pracujących z dzieckiem. Podobnie rzecz wygląda z celami IPET, realizowanymi przez katechetę (np. utrwalanie używanych przez dziecko gestów Makaton bądź znaków PCS). Praca edukacyjno-terapeutyczna z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną polega na integralnej realizacji funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, z uwzględnieniem specyficznych form i metod pracy oraz zasad nauczania, opisanych przez współczesne nauki społeczno-pedagogiczne. Katecheza wpisuje się w tę integralność,

a rozwój duchowy dziecka ma istotne znaczenie w całym procesie edukacyjno-terapeutycznym.

1. Zadania nauczyciela religii i treści nauczania

Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach, przyjęty podczas posiedzenia Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski w Białymstoku w dniu 9 czerwca 2010 roku, zawiera *Program nauczania religii dla osób z niepełnosprawnością intelektualną*, zatytułowany *Do takich bowiem należy Królestwo Boże*². Program określa, że zakładane cele katechezy powinny służyć przede wszystkim towarzyszeniu uczniowi w nawiązaniu autentycznego dialogu z Bogiem przez realizację wszystkich podstawowych zadań katechezy. Program nauki religii zakłada pełne uwzględnienie indywidualnego tempa rozwoju ucznia, zależnie od jego możliwości psychofizycznych.

Najważniejszym kryterium doboru treści – zgodnie z założeniami znowelizowanej *Podstawy programowej katechezy* – jest rozwój życia religijnego ucznia w myśl zasady, że każda osoba, niezależnie od jej ograniczeń, jest zdolna do wzrostu w świętości. Realizacja treści wyznacza nauczycielowi religii różne zadania. Jednym z pierwszych jest pomoc uczniowi w doświadczeniu miłości Boga. Wiele zadań wiąże się z tworzeniem sprzyjających sytuacji edukacyjnych, w których uczeń odkrywa bliskość Boga. Przy realizacji tego zadania istotne jest poznawanie otoczenia sakralnego ucznia. Od kącika reli-

¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010. Tematyce katechezy specjalnej poświęcony jest rozdział VI (s. 103-126). Rozdział zawiera wprowadzenie teologiczno-pedagogiczne, w którym jasno podkreśla się, że katecheza specjalna opiera się przede wszystkim na słowie Bożym, zawartym w Świętej Tradycji i w Piśmie Świętym, które uczy, że każdy człowiek został stworzony na obraz Boży i jest zdolny do poznania oraz miłowania swojego Stwórcy. *Podstawa programowa katechezy* określa założenia katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną, osób z autyzmem, osób niesłyszących i słabosłyszących oraz osób niewidomych i słabowidzących.

² Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków 2010, s. 225-233.

gijnego, przez salę katechetyczną, do najbliższego kościoła. Na początku wykorzystanie tych sytuacji życiowych będzie służyło rozwijaniu umiejętności komunikowania się uczniów i wyjaśnianiu różnych doświadczeń w świetle wiary, a następnie – przybliżaniu podstawowych prawd wiary.

Kolejnymi działaniami będą: kształtowanie umiejętności modlitwy i nieustanne tworzenie sytuacji sprzyjających odróżnianiu dobra od zła. Wiele tych i innych zadań jest związanych z tworzeniem warunków do pełnego życia sakramentalnego osób z niepełnosprawnością intelektualną. Realizując zadanie, trzeba uwzględnić kryterium przyjęcia sakramentów świętych, którym nie jest rozwój intelektualny, lecz wiara osób z niepełnosprawnością intelektualną bądź – w przypadku niemożności komunikacji werbalnej – wiara ich rodziców czy wspólnoty, która im towarzyszy. Sprawdzonym przez Marię Montessori pomysłem w wychowaniu religijnym dzieci z niepełnosprawnością intelektualną może okazać się codzienne przybliżanie zwyczajów chrześcijańskich, związanych z obchodami roku liturgicznego, i wybranych wydarzeń z historii zbawienia, urzeczywistniających się w życiu ucznia.

Zadania nauczyciela religii polegają na realizacji integralnych funkcji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, wypełnianych przez szkołę. Pedagodzy specjaliści uczą zasad współżycia społecznego, współpracy z grupą rówieśniczą i najbliższym otoczeniem. W ten sposób dbają o włączenie uczniów do wspólnej modlitwy z najbliższymi, grupą rówieśniczą i wspólnotą kościelną. Opierając się na przykazaniu miłości, *Dekalogu* i Ewangelii, kształtują sumienia uczniów. W miarę możliwości angażują uczniów w prace wspólnot i stowarzyszeń religijnych, które stwarzają możliwości dawania świadectwa we własnym środowisku.

Zakres treści nauczania religii w kształceniu uczniów z niepełnosprawnością intelektualną odpowiada indywidualnym potrzebom edukacyjnym i możliwościom psychofizycznym oraz duchowym uczniów. Przy realizacji treści nauczania i wychowania należy wykorzystać możliwości, jakie stwarza środowisko życia ucznia oraz baza materialno-dydaktyczna szkoły i parafii. Częstym błędem w założeniach katechezy specjalnej jest ograniczanie treści nauczania ze względu na niepełnosprawność uczniów. W no-

wych dokumentach katechetycznych zwraca się uwagę na to, aby zakres treści nauczania religii ulegał poszerzaniu w miarę nabywania przez uczniów wiadomości, umiejętności i sprawności. W znowelizowanej *Podstawie programowej katechezy* specjalnej przypomina się, że podstawowym kryterium każdej katechezy jest konkretny człowiek i jego prawo do poznania integralnego orędzia ewangelicznego oraz unikania przedstawień częściowych i zniekształconych. Choć katecheza specjalna zakłada tylko podstawowe treści, to jednak wskazuje, że będą się one powoli poszerzać i będą bardziej bezpośrednie, zgodnie ze zdolnościami katechizowanego i własnym charakterem katechezy.

Relacja treści katechezy do możliwości jej doświadczenia przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie jest prostą kwestią metodologiczną, rodzi się ona z samego celu katechezy, który zmierza do doprowadzenia każdej osoby do komunii z Jezusem Chrystusem. Jest ważne, aby – wybierając odpowiednie treści – za każdym razem pytać siebie samego, co Jezus zrobiłby dla tych uczniów. Będzie to wymagało dokładnego przeanalizowania ich sytuacji religijnej i znalezienia odpowiednich dróg oraz właściwych sposobów. W tej złożonej sytuacji katechezy specjalnej, kiedy za każdym razem trzeba łączyć integralną treść orędzia chrześcijańskiego z możliwościami ucznia, nie można skupiać się na trudnościach, lecz na mocy słów Jezusa: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu” (Mk 16,15). Słowa te nie są w żaden sposób ograniczone. Punktem wyjścia w katechezie osób z niepełnosprawnością intelektualną jest fakt, że na początku swojej posługi Jezus głosił, iż został posłany, aby ubogim nieść radosne orędzie (zob. Łk 4,18). Przepowiadał, a następnie potwierdzał swoim życiem, że Królestwo Boże jest przeznaczone dla wszystkich ludzi, poczynawszy od tych, którzy znajdują się w najbardziej niekorzystnej sytuacji. Jezus jest katechetą Królestwa Bożego w stosunku do wszystkich kategorii osób: wielkich i małych, bogatych i ubogich, zdrowych i chorych, bliskich i dalekich, żydów i pogan, mężczyzn i kobiet, ludu i władz, jednostek i grup. Jest do dyspozycji każdego człowieka i interesuje się wszystkimi jego potrzebami, zarówno potrzebami duszy, jak i ciała, uzdrawiając, przebacząc, pouczając oraz zachęcając słowem

i czynem. Jezus kończy swoje ziemskie życie, zobowiązując swoich uczniów do podobnej postawy miłości³.

2. Procedury osiągania celów

Procedury osiągania celów to zaplanowane konkretne metody, formy, środki dydaktyczne, którymi posługuje się nauczyciel religii, aby uczeń mógł osiągnąć indywidualne cele. W znowelizowanej *Podstawie programowej katechezy* podkreśla się, że – ze względu na specyficzny charakter katechezy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, a także indywidualne tempo i zakres nauki każdego ucznia – osiągnięcia wynikające z poszczególnych zadań katechezy są planowane indywidualnie. Nauczyciel religii jest zobowiązany do dokonywania okresowej oceny funkcjonowania ucznia. Praktyka wykazuje konieczność włączenia nauczyciela religii do zespołu specjalistów, którzy dokonują takiej wielospecjalistycznej oceny funkcjonowania ucznia. Ocena ta umożliwia modyfikowanie indywidualnego programu katechezy i dostosowanie poziomu oczekiwanych osiągnięć ucznia do jego możliwości.

3. Cele katechetyczne

Zakładane cele katechetyczne IPK powinny pomagać uczniowi przede wszystkim w nawiązaniu autentycznego dialogu z Jezusem Chrystusem poprzez rozwijanie zdolności we wzrastaniu do świętości, wprowadzanie do funkcjonowania we wspólnocie wierzących, rozumienia i przyjmowania za własne przykazania miłości Boga i ludzi, a przede wszystkim wyposażenie – stosownie do możliwości – w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą na postrzeganie siebie jako dzieci Bożych, stworzonych na obraz Boga i Jego podobieństwo, oraz na pełne uczestnictwo w życiu sakramentalnym. Do obszarów, w ramach których będą realizowane cele katechetyczne należy zaliczyć: rozwijanie poznania wiary, wychowanie liturgiczne, formację moralną, wychowanie do modlitwy i życia wspólnotowego, wprowadzenie do misji. Jeśli tylko poziom funkcjonowania ucznia pozwala na to, planowane cele katechetyczne powinny corocz-

nie urzeczywistniać się w realizowanych zadaniach. Natomiast zadania nauczyciela religii, jak i wymagania szczegółowe, ze względu na specyficzny charakter katechezy uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, są planowane indywidualnie. Najwłaściwszy układ treści kształcenia (a tym samym planowanych osiągnięć, kierunków rozwoju religijnego ucznia) ma charakter spiralny. Wybrane zadania oraz wymagania szczegółowe nauczyciel religii może realizować dowolnie, niezależnie od danego roku edukacji, inne tylko okresowo, zawsze uwzględniając jednak zasadę stopniowania trudności. Ze względu na specyfikę rozwoju niektórych osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym pewne zadania mogą nie zostać zrealizowane do końca procesu edukacji. Zawsze należy rozszerzać zakres zakładanych osiągnięć ucznia w kierunku nawiązywania przez niego dialogu z Jezusem Chrystusem.

IPK – oprócz indywidualnych celów, konkretnych umiejętności, nawyków i postaw, w które zamierzamy wyposażać ucznia – powinien zawierać procedury osiągania celów, rodzaje pomocy i wsparcia. Wszystkie osiągnięcia planuje się indywidualnie. Szczegółowo opisane procedury osiągania celów katechetycznych są istotne dla prawidłowego przebiegu rozwoju duchowego. Opracowane przez katechetę, mogą być realizowane w różnych środowiskach – przez innych specjalistów pracujących z dzieckiem w szkole, rodzinie, parafii czy w innej wspólnotie.

4. Propozycja IPK dla Krzysztofa

Poniżej przedstawię przykładowy IPK dla Krzysztofa, program, który uwzględni jego charakterystykę oraz wskazania do dalszej pracy, zapisane w IPET na najbliższy rok edukacji. Ze względu na ograniczone ramy artykułu zostaną podane tylko ogólne założenia IPET i IPK, ukazujące możliwości pełnej realizacji celu i zadań katechezy.

4.1. Charakterystyka ucznia

Krzysztof, uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i z autyzmem⁴, lat 12. Dziecko wychowuje się w ro-

³ A. Kiciński, *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2007, s. 21.

⁴ Na temat wychowania religijnego osób z autyzmem zob. *Człowiek i autyzm. Autyzm i Lubelszczyzna*, A. Kiciński (red.), Lublin, Wyd. Gaudium, 2010; *Człowiek i autyzm*, J. Kocki, A. Kiciński (red.), Lublin, Wyd. Polihymnia, 2010.

dzinie pełnej, oprócz rodziców w domu mieszka starszy, już pełnoletni brat. Nieco nadopiekuńcza mama, która przejęła w domu wszystkie obowiązki związane z opieką nad Krzysztofem, dowozi go również codziennie do szkoły. Rodzina nie utrzymuje żadnych kontaktów z parafią. Dziecko uczęszcza do szkoły podstawowej do Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego. Uczeń przebywa w czteroosobowej klasie dla osób z autyzmem, w tym roku rozpoczyna drugi etap edukacyjny.

Głównymi problemami Krzysztofa, oprócz niepełnosprawności intelektualnej, są nieumiejętność nawiązywania relacji społecznych, bardzo obniżona zdolność komunikacji (dziecko mówi kilka wyrazów – nie, tak; potrafi powtórzyć wiele słów za nauczycielem, ale nie używa ich w celach komunikacyjnych) oraz wyizolowane zainteresowania (rysowanie kredkami – zwykle niezrozumiałych dla innych – rysunków oraz praca z komputerem, w szczególności z programem PowerPoint). Krzysztof porozumiewa się z nauczycielem w szkole za pomocą tablicy komunikacyjnej z PCS, czasami używa komunikatów słownych.

Krzysztof przyjął sakrament pokuty i pojednania oraz Eucharystii w wieku 10 lat. Rodzice chcieli, aby dziecko uczestniczyło w katechezie, sami natomiast nie praktykują niedzielnej liturgii. Dziecko z nauczycielem robi znak krzyża świętego, chętnie uczestniczy w śpiewach liturgicznych, lubi słuchać i śpiewać piosenki religijne. Dwa razy w roku przyjmuje w szkole sakrament pokuty i pojednania oraz Eucharystii z rąk zaprzyjaźnionego kapłana.

Krzysztof współpracuje zwykle z kolegami na zasadach przez siebie ustalonych. Spontanicznie dzieli się z nimi swoimi smakołykami. Zachęcony, pełni rolę dyżurnego – podlewa kwiaty, porządkuje swoje miejsce pracy. Jest bardzo samodzielny. Rozbiera się i ubiera zupełnie sam, dba o swoje rzeczy, odkłada je na ustalone wcześniej miejsce. Uczeń potrafi określić, co zrobił dobrze danego dnia.

Krzysztof porównuje przedmioty pod względem kilku cech. Przepisuje zdania, teksty według wzoru. Dopasowuje podpisy do obrazków. Uczeń zapamiętuje proste informacje. Odpowiada na zadane mu pytania. Wypowiada się na temat swojej rodziny.

Zachęcony przez nauczyciela, wyraża uczucia, nastroje, wykorzystując do tego dowolną formę ekspresji: ruch ciała, rysunek, grę na instrumentach.

Układa wskazaną liczbę patyczków, przyporządkowuje odpowiedni liczebnik. Dodaje i odejmuje w zakresie 10. Rozpoznaje i nazywa banknoty: 10 zł, 20 zł i 50 zł.

Układa wskazówki na dużym zegarze odpowiednio do podanej przez nauczyciela godziny.

Za pomocą ilustracji i znaków PCS uczeń omawia zmiany zachodzące w przyrodzie w poszczególnych porach roku, opowiada o sposobach opieki nad zwierzętami, planuje dzienny jadłospis (śniadanie, obiad, kolacja).

Podczas wyjść do sklepu cieszy się, gdy może zrobić zakupy i zapłacić za nie. Wspólnie z nauczycielem przygotowuje proste potrawy (tosty, placki ziemniaczane); prowadzi hodowlę rzeźuchy i kwiatów doniczkowych. Podobają mu się zajęcia z wykorzystaniem aparatu fotograficznego (pozowanie do zdjęć, fotografowanie okolic szkoły, oglądanie zrobionych zdjęć). Wykonane zdjęcia potrafi wstawić do programu PowerPoint.

Posługuje się wybiórczo podstawowym słownictwem konwersacyjnym: proszę, jeszcze, koniec, podoba mi się, nie podoba mi się, dziękuję, pomóż mi. Pracuje, wykorzystując tablice tematyczne (PCS).

Wyjątkowo chętnie uczestniczy w zajęciach muzycznych. Rozpoznaje i powtarza różnorakie dźwięki z otoczenia. Słucha różnych rodzajów muzyki. Uczeń odtwarza rytm usłyszanych melodii. Reaguje ruchem na zmianę tempa i dynamiki. Gra na instrumentach perkusyjnych i klawiszowych.

Krzysztof pokonuje przeszkody ustawione w różnych płaszczyznach i na różnej wysokości. Wykonuje ćwiczenia korygujące postawę. Biega do wyznaczonego miejsca (10 m). Rzuca małymi przedmiotami prawą i lewą ręką. Rzuca do nieruchomego celu. Chętnie rzuca, kopie czy turla piłki różnych rozmiarów. Doskonale radzi sobie na bieżni, chodzi na stepperze i jeździ na rowerze stacjonarnym.

Uczeń chętnie chodzi na różne masaże, w tym na masaż uciskowy.

Maluje różną grubością pędzla na dużym i małym formacie. Wykonuje ilustracje na podany temat. Przygotowuje krótkie prezentacje w programie graficznym PowerPoint na wybrane

przez siebie tematy. Lepi z plasteliny, masy solnej i modeliny broszki, spinki, obrazki. Wydiera kształty bez linii pomocniczych. Łączy klocki konstrukcyjne według własnego pomysłu. Szyje prostym ściegiem fastrygowym. Stempluje według własnego pomysłu.

Krzysztof w ciągu ostatniego roku brał czynny udział w zajęciach dogoterapii – opiekował się psem, przynosił mu wodę, odprowadzał po zajęciach.

4.2. Wskazania do dalszej pracy, zapisane w IPET na kolejny rok edukacji

- Doskonalenie postawy komunikacyjnej dziecka poprzez: odpowiadanie – za pomocą symboli PCS – na pytania nauczyciela, dotyczące aktualnej sytuacji, czynne posługiwanie się poznanymi gestami, posługiwanie się tablicą do komunikacji w różnych sytuacjach szkolnych.

- Doskonalenie umiejętności budowania zdań prostych z wykorzystaniem symboli PCS do podanego schematu.
- Doskonalenie sprawności aparatu artykulacyjnego ze szczególnym uwzględnieniem praksi.
- Doskonalenie odbioru bodźców słuchowych poprzez ćwiczenia rytmiczne, ćwiczenia słuchu fonematycznego i pamięci słuchowej słów.
- Wprowadzanie kolejnych elementów szycia i stemplowania.
- Przygotowanie ucznia do pełnienia ról społecznych – systematyczne uczestnictwo ucznia w robieniu zakupów, zakładanie hodowli warzyw.
- Systematyczna dbałość o sprawność fizyczną ucznia.

4.3. IPK dla Krzysztofa

Lp.	Zadania katechezy	Zadania nauczyciela religii	Treści – wymagania szczegółowe	Procedury osiągnięcia celów	Uwagi
1.	Rozwijanie poznania wiary	Tworzenie sytuacji edukacyjnych do poznania Pisma św. jako słowa Bożego. Przybliżanie podstawowych prawd wiary.	Uczeń opowiada pięć wybranych fragmentów Pisma św. za pomocą PCS i innych obrazków (Bóg powołuje Abrahama, Józef przebacza braciom, Pan Bóg wyzwała naród wybrany z niewoli, Boże Narodzenie, przypowieść o siewcy). Uczeń słucha różnych utworów sakralnych (<i>Czego chcesz od nas, Panie; Kyrie; My chcemy Boga</i> ; koledy, pieśni wielkopostne; śpiewy wspólnoty z Taizé, które przybliżają podstawowe prawdy wiary).	Cotygodniowa praca (czytanie, inscenizacje, opowiadanie za pomocą PCS) z fragmentem Pisma św. (katecheta – w porozumieniu z logopedą i wychowawcą – opracowuje tablicę tematyczną do opowiadania danego fragmentu). Po opanowaniu przez ucznia danego fragmentu rozpoczyna pracę nad kolejnym. Uczeń – w zależności od własnych możliwości – śpiewa, nuci, słucha i próbuje budować proste zdania o wierze z wykorzystaniem symboli PCS do podanego schematu katechizmowego. Wprowadzanie kolejnych fragmentów <i>Kompedium „Katechizmu Kościoła Katolickiego”</i> – zwłaszcza obrazów.	Jeden fragment co dwa miesiące Raz w miesiącu
2.	Wychowanie liturgiczne	Kształtowanie umiejętności modlitwy. Kształtowanie postawy zaufania jako podstawy do nawrócenia i pokuty. Przybliżanie zwyczajów chrześcijańskich, związanych z obchodami roku liturgicznego.	Uczeń codziennie rano uczestniczy w śpiewie <i>Kiedy ranne wstają zorze</i> . Uczeń trzy razy w ciągu roku szkolnego uczestniczy w sakramencie pojednania i Eucharystii. Uczeń przygotowuje spotkanie wigilijne i wielkanocne dla rodziców wszystkich uczniów w klasie.	Rano, na pierwszej godzinie zajęć edukacyjnych, uczeń wraz z innymi w klasie uczestniczy w modlitwie porannej (realizują nauczyciel rozpoczynający zajęcia w danym dniu z zespołem edukacyjno-terapeutycznym, ewentualnie rodzice). Katecheta – w oparciu o przygotowaną tablicę tematyczną do spowiedzi (PCS, piktogramy) i we współpracy z kapłanem – przygotowuje ucznia do sakramentu pojednania oraz Eucharystii. Uczeń – wraz z katechetą i wychowawcą – przygotowuje zaproszenia dla rodziców i brata oraz oprawę liturgiczną spotkania, potrawy i inne obrzędy związane z tradycją. Uczeń wykonuje zaproszenia w programie komputerowym PowerPoint.	Codziennie Boże Narodzenie, Wielkanoc i zakończenie roku szkolnego XII 2010 III/IV 2011

3.	Formacja moralna	Uczenie zasad życia chrześcijańskiego. Kształtowanie sumienia.	Uczeń rozróżnia dobro i zło, opierając się na przygotowanych dla niego historiach obrazkowych. Uczeń ocenia swoje zachowanie, opierając się na przykazaniu miłości Boga i bliźniego.	Uczeń otrzymuje do ułożenia i opowiedzenia historię obrazkową – każda posiada dwa zakończenia („dobre” i „złe”) – dotyczącą życia szkolnego i domowego. Uczeń argumentuje przebieg historii wybranymi elementami PCS ze swojej tablicy komunikacyjnej (przygotowanej przez wychowawcę i logopedę). Uczeń na koniec zajęć, we współpracy z wychowawcą (w weekend z rodzicami), ocenia swoje zachowanie. Przedstawia rachunek sumienia na przygotowanej do tego tablicy, zaznacza zachowania trudne za pomocą – specjalnie do tego przygotowanych – znaków PCS.	Raz w tygodniu Codziennie
4.	Wychowanie do modlitwy	Przygotowanie do celebracji liturgicznych, które prowadzą do doświadczenia relacji z Bogiem.	Uczeń aktywnie uczestniczy w nabożeństwach Kościoła: X – modlitwa różańcowa, XI – <i>Koronka do Miłosierdzia</i> Bożego, XII – <i>rosary</i> , III/IV – rekolekcje wielkopostne, droga krzyżowa, V – <i>Litania loretańska</i> , VI – <i>Litania do Serca Jezusowego</i> .	W parafii, na terenie której znajduje się szkoła, odbywają się nabożeństwa, przygotowywane w ciągu całego miesiąca przez uczniów i katechetę. Uczeń aktywnie w nich uczestniczy wraz ze swoimi rodzicami, w rekolekcjach wielkopostnych – ze swoimi nauczycielami.	Zgodnie z możliwościami ucznia
5.	Wychowanie do życia wspólnotowego	Uczenie zasad współżycia społecznego.	Uczeń pomaga słabszym w codziennym śniadaniu na terenie klasy.	Uczeń pomaga w nakrywaniu do stołu oraz zmywa naczynia po śniadaniu. Katecheta podkreśla, że sprawność fizyczna Krzysztofa jest darem dla całej wspólnoty klasowej.	Codziennie w szkole
6.	Wprowadzenie do misji	Pomoc w doświadczaniu miłości Boga. Budzenie chęci niesienia pomocy innym.	Uczeń na katechezie bierze udział w modlitwie za powołan.	Szkoła włącza się w akcje: „Pomóż dzieciom przetrwać zimą”, „Pomóż dzieciom przetrwać powódź”; odbywa się zbiórka materiałów szkolnych. Uczeń aktywnie uczestniczy w propagowaniu akcji. Przygotuje prezentację multimedialną na podstawie dostarczonych materiałów. Zadanie realizowane we współpracy z rodzicami ucznia. Tworzenie sytuacji wychowawczych, w których uczeń przekazuje swoje dary na rzecz potrzebujących bądź jest obecny podczas zbierania darów.	Cotygodniowa modlitwa oraz uczestnictwo, w miarę możliwości, w zbiórce darów (najbliższy punkt zbiórki). XI 2010/ I 2011

4.4. Wskazania dotyczące realizacji programu

- Ustalenie z dyrektorem terminu celebracji rozpoczęcia i zakończenia roku szkolnego, terminu rekolekcji szkolnych i innych spotkań zaplanowanych na bieżący rok szkolny.
- Dokładne ustalenie ze wszystkimi edukatorami, że codzienna poranna modlitwa może odbywać się w sali katechetycznej bądź w salach, w których jest kącik religijny.
- Na pierwszym spotkaniu dla rodziców ukazanie rozwoju religijnego Krzysztofa w poprzednim roku szkolnym i przedstawienie IPK na obecny. Będą omówione wszystkie zadania katechezy, ze szczególnym zwróceniem uwagi na: poranne śpiewanie ustalonej modlitwy i rachunek sumienia w czasie wolnym od zajęć szkol-

nych. Rodzice zostaną poinformowani, że wiele zadań będzie realizowanych wspólnie z innymi nauczycielami i wychowawcami.

- Spotkania z rodzicami mają na celu tworzenie ewangelicznego klimatu, aby rodzice mieli poczucie, że ktoś im towarzyszy na drodze religijnego wychowania dzieci. Realizacja programu nie zakłada, niestety, uczestnictwa Krzysztofa w niedzielnej liturgii; to jest w gestii rodziców, z którymi Krzysztof przebywa podczas weekendów.
- Ustalenie z ks. proboszczem na początku roku programu celebracji liturgicznych w parafii. Włączenie liderów KSM w tworzenie dobrej wspólnoty wiary i miłości braterskiej wobec uczniów ze szkoły.

4.5. Tematyka spotkań – katecheza parafialna

Zgodnie z założeniami *Podstawy programowej katechezy*, oprócz realizacji IPK organizuje się spotkania parafialne. W większości mają one charakter celebracji słowa Bożego, po którym jest czas na agapę. W parafii działa Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży, które włącza się w prowadzenie katechezy parafialnej z osobami z naszej szkoły. W tym roku szkolnym – razem z KSM i zaprzyjaźnionym księdzem – zostaną zorganizowane następujące spotkania:

- wrzesień – *Z Bogiem zaczynamy każdy nowy rok szkolny i katechetyczny. Spotkanie połączone z nabożeństwem słowa Bożego oraz błogosławieństwem osób* – „Do takich należy Królestwo Boże” (zob. Mk 10,14);
- październik – *Spotkanie dla ojców/prawnych opiekunów dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną* – „Tak Bóg umiłował świat, że Syna swego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął” (zob. J 3,16);
- grudzień (Adwent) – *Spotkanie biblijne. Poszukujemy następców tych osób, które zaniosły paraliż do Jezusa* – „Syn człowieczy ma na ziemi władzę odpuszczania grzechów” (zob. Łk 5,17-26);
- styczeń – *Jasełka parafialne, przygotowane przez uczniów naszej szkoły*;
- marzec (Wielki Post) – *Sakrament pokuty i pojednania* – „Jeśli mówimy, że nie mamy grzechu, to samych siebie oszukujemy” (zob. 1 J 1,8);
- maj – udział całej szkoły we Mszy św. w katedrze, we Mszy św. pod przewodnictwem arcybiskupa – *Z Bogiem świętujemy Dzień Godności Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną* – „Każdy człowiek został stworzony na obraz Boży” (zob. Rdz 1,27);
- czerwiec – *Pielgrzymka do pobliskiego sanktuarium Matki Bożej Kębelskiej w Wąwolnicy* – „Bóg wybrał właśnie to, co niemocne, aby mocnych poniżyć, tak by się żadne stworzenie nie chlępiło wobec Boga” (zob. 1 Kor 1,27-29).

Zakończenie

IPK dla osób z niepełnosprawnością intelektualną polega na towarzyszeniu im w kształtowaniu drogi życia chrześcijańskiego. Stosując podstawową zasadę wierności

Bogu i człowiekowi, osoba odpowiedzialna za ten proces może wybrać dogodnie dla danej osoby i dla siebie metody z pedagogiki specjalnej. Musi jednak pamiętać, że korzystanie z dorobku dydaktyki nie zwalnia z myślenia o Bożej pedagogii. Współczesna katecheza specjalna w Polsce musi skupić się na próbie zintegrowania swoich oddziaływań ze szkołą, wspólnotą parafialną i – przede wszystkim – z rodziną. Trzeba jednak podkreślić, że „zintegrowanie” nie oznacza „umieszczenia wewnątrz” np. szkoły, lecz połączenie sięciąjącej miłości, która pozwala rozpoznawać uczniów Jezusa. Bóg nie jest abstrakcją, ale Żyjącym, z którym nawiązujemy relację. W relacji tej nasza umiejętność rozumowania jest względna. Osoba z autyzmem nie może być postrzegana jako dziwna i pozbawiona kontaktu z rzeczywistością. Trzeba docenić jej możliwości w takiej mierze, w jakiej ona je posiada. Powyższe działanie to ewangeliczna służba na rzecz niepełnosprawnych, aby nie zatarli swoich talentów, lecz je pomnażali. Każdy człowiek bowiem, także osoba z autyzmem, otrzymała je od Boga.

Benedykt XVI w posynodalnej adhortacji apostołskiej o słowie Bożym w życiu i misji Kościoła *Verbum Domini* zauważa, że istnieje potrzeba głoszenia słowa Bożego wszystkim cierpiącym fizycznie, psychicznie lub duchowo. Słowo Boże objawia nam bowiem, że wszystkie te okoliczności w tajemniczy sposób są „objęte” czułością Bożą. Co więcej, Benedykt XVI przypomina nam, że wiara, która rodzi się ze spotkania ze słowem Bożym, pomaga nam uznać, że życie ludzkie jest godne tego, by w pełni je przeżyć, także wtedy, gdy jest „osłabione” cierpieniem (VD 106).

Literatura:

- Benedykt XVI, *Posynodalna adhortacja apostolska „Verbum Domini”* (O słowie Bożym w życiu i misji Kościoła), 30 września 2010 r., Pallottinum 2010.
- Bishops Conference of England and Wales, *Valuing difference. People with disabilities in the life and mission of the Church*, London 1998.
- Caritas Italiana, *Un dolore disabitato. Sofferenza mentale e comunità cristiana*, Bologna 2003.
- Conferenza Episcopale dell'Emilia Romagna, *L'accoglienza degli handicappati*, Leumann (Torino) 1981.

Conférence des Evêques de France, *Assemblée plénière 2002. Textes et documents. La catéchèse, le mariage, des temps nouveaux pour l'Évangile, la place de l'Église dans la société française, l'Europe*, Paris 2003.

Człowiek i autyzm, J. Kocki, A. Kiciński (red.), Lublin 2010.

Człowiek i autyzm. Autyzm i Lubelszczyzna, A. Kiciński, (red.), Lublin 2010.

Deutsche Bischofskonferenz, *Grundlagenplan für den katholischen Religionsunterricht an Schulen für Geistigbehinderte*, München 1999.

Die deutschen Bischöfe, *Unbehindert Leben und Glauben teilen. Wort der deutschen Bischöfe zur Situation der Menschen mit Behinderungen*, Bonn 2003.

Équipe de catéchistes du diocèse de Dijon, *Merveilles en chemin. Un parcours catéchétique pour des enfants et des jeunes marqués par une déficience intellectuelle ou mental*, Centurion-Privat 1991.

Katecheza osób szczególnej troski. Stan aktualny, propozycje na przyszłość, A. Kiciński (red.), Kraków 2008.

Kiciński A., *Katecheza osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce po Soborze Watykańskim II*, Lublin 2007.

Kiciński A., *Spotkanie na moście – katecheza osób z autyzmem*, w: *Bóg jest miłością. W trosce o życie du-*

chowe osób niepełnosprawnych. II Kongres Osób Niepełnosprawnych Diecezji Legnickiej, M. Mendyk (red.), Legnica 2009, s. 84-93.

Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2010.

National Catholic Partnership on Disability, *Opening Doors of Welcome and Justice to Parishioners with Disabilities. A Parish Resource Guide*, Washington 2004.
Secretariado Nacional de Catequesis, *Annunciar a los pobres la Buena Noticia. Magisterio de la Iglesia y minusvalías*, Madrid 1995.

Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, *Zum Religionsunterricht an Sonderschulen*, Bonn 1992.

Ufficio Catechistico Nazionale, *La catechesi dei disabili. Documenti – Studi – Esperienze*, Roma 1995.

Ufficio Catechistico Nazionale, *La catechesi dei disabili nella comunità*, Bologna 1993.

Ufficio Nazionale della Conferenza Episcopale Italiana per la pastorale della sanità, *Talità kum. Il disabile e la Chiesa accogliente*, Bologna 2001.

Ufficio Catechistico Nazionale, *L'iniziazione cristiana alle persone disabili. Orientamenti e proposte*, Bologna 2004.

United States Conference of Catholic Bishops, *Guidelines for the Celebration of the Sacraments Persons with Disabilities*, Washington 2004.

SŁOWA KLUCZOWE: Indywidualny Program Katechetyczny (IPK), niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym, autyzm, nauczanie religii w szkole, katecheza parafialna

KS. ANDRZEJ KICIŃSKI

INDIVIDUAL CATECHETICAL PROGRAM FOR PERSONS WITH INTELLECTUAL DISABILITY AND AUTISM. CASE STUDY

ABSTRACT. The revised core curriculum of catechesis of the Catholic Church in Poland introduces the principle on the need to create Individual Catechetical Programs for persons with intellectual disability. This is due to their specific development and experience of the Church in conducting them on the road of faith. According to the revised core curriculum catechists from schools for people with intellectual disability work on individual programs developed annually.

The article is an implementation of these indications and has been developed for pupils with moderate intellectual disability and autism. It has been prepared with particular attention to all the tasks of catechesis which are ways to achieve the basic objectives of catechesis. Serve primarily to accompany each student in establishing an authentic dialogue with God.

KEY WORDS: Individual Catechetical Program, moderate intellectual disability, autism, teaching religion in school, parish catechesis

ks. Andrzej Kiciński, prof. KUL – dr hab., kierownik Katedry Katechetyki Szczegółowej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.